

ODKRITA BESEDA
o "bogokletnih" mislih

JK

Je neko vprašanje, ki se mi stalno pojavlja in me notranje muči že najmanj dve desetletji. Nič ne bom skrival svojih misli in želja ter jih zavijal v politično oprezne in neoprijemljive izraze; to pa prvič zato, ker še zmeraj mislim, da je samo odkrita in jasna beseda lahko podlaga za strpen in učinkovit pogovor, in drugič zato, ker tudi sam naravnost mrzím tisto zamegljujoče besedičenje ali "okoli tipanje", ki se dandanes (včasih celo v obliki zlorabljanja pojmov) tako šopiri v naši dnevni politiki.

Odkrito in jasno, brez zle misli (sine ira et studio) bi namreč rad povedal to, kar me grize in do globin prizadeva: kot socialist - nekomunist že dolga leta čakam, kdaj bodo napočili taki časi, ko bo v naši državi stanje takšno, da

"... bo komunist prišel na oblast zato, ker bo stvarnejši, doslednejši, poštenjši od drugih,"

kajti samo v taki državi

"... bo socializem lahko tak, kakršnega si želi človek v dvajsetem stoletju." (Boris Pahor, *Dialogi 12-1968*) O vodilni vlogi komunistu v družbi ima podobne misli tudi avstrijski marksist Ernst Fischer, ki pravi:

"Vodilne vloge komunistične partije ni mogoče kar diktirati. Komunist mora biti pametnejši, modrejši, bolj izobražen od drugih ljudi in se mora za vse to truditi. Samo v tem je lahko vodilna vloga partije." (Naši razgledi, 21. sept. 1968)

Čeprav se v naših časih na vse pretege govori o "dialogu", o boju mnenj, o neposredni demokraciji, o pluralizmu, pa še nisem nikjer zasledil čisto preprostega in iskrenega pogovora o odnosu komunist-nekomunist, mislim seveda na pogovor, v katerem bi brez strahu ali oportunitizma nastopala tudi nepartijska stran; dogaja se namreč, da o nepartijskih govori samo partija ali pač politični ljudje, ki morda zastopajo SZDL, a so sami člani ZK.

Povod za ta članek mi je dala Šetinčeva rubrika v Delu 31. januarja 1969 in pa nekateri članki o slovenskem javnem mnenju, kjer sociologi in politologi ugotavljajo, da je slovenska družba pluralistična. V zadnjih dveh letih splošno uporabljajo izraz "pluralizem" kot nekaj, kar naj bi že "funkcioniralo". V resnici pa je ta tolikokrat omenjeni pluralizem le vabljiv zunanji okrasek, nekaj pušlec našega socializma. Kajti če bi bila zahteva po pluralizmu res tako dobrohotno sprejeta tudi od tistih, ki dajejo politično smer (spomnimo se, da je to zahtevo pred kakimi štirimi leti postavil Boris Pahor, pred njim pa Edvard Kocbek - politični odmev nanjo je znan!), potem bi Franc Šetinc, pa tudi generalni se-

kreter SZDL Jugoslavije v dveh vrsticah lahko odgovoril inž. -E.-N.-u iz Švice, ki v Delu takole vprašuje:

"Kje neki sedijo tisti nekomunisti, ki imajo v naši državi ali v naše republiki kaj besede pri odločanju? Koliko jih je v najvišjih organih zveze in republike? Koliko je nekomunistov v glavnem odboru Socialistične zveze, organizaciji, v kateri je vpisanih nekaj milijonov nekomunistov? Ali so nekomunisti sploh kjerkoli na kakem mestu, kjer bi mogli soodločati o pomembnih zadevah, kjer niso le neznamenat privesek, ki sme samo prikimavati?"

Preden gremo k odgovoru na navedeno bravčevo vprašanje, bi rad priznal slovenskim študentom, da je ideja o pluralizmu (ki so jo nekateri tako zožili in zmalčili sebi v prid, da je zgubila skoraj vso svojo prvobitno značilnost in tisto življenjsko vrednost, ki se izraža v nazorsko-filozofsko-politični širini) prav pri njih znova oživela s svojo dialektično in humanistično močjo. Takšen idejni pluralizem, kot ga zahtevajo ljubljanski študentje v svoji prenovljeni organizaciji, naj bi se slednjič ostvaril tudi v Socialistični zvezi! (Glej Delo, 1. marca 1969, kjer študent Baškovič pravi:

"Ves smisel reorganizacije je v tem, da omogočimo družbeni prostor, kjer bodo študentje iz kakršnihkoli svetovnonazorskih in življenjskih pozicij lahko nastopali, ne da bi jih kdo pri tem oviral (razen ustave) (Podčrtal T.P.). Torej: legalizacija pluralizma inicijativ, izrazov. Vodstvo organizacije je pri tem predvsem koordinacijski organ."

Kakor hitro se od znanstveno ugotovljenega pluralizma v Sloveniji premaknemo v iskanje tega pluralizma v političnem (a ne le v političnem) življenju, tedaj brez ankete lahko spoznamo, da o njem skoraj ni sledu! Obstaja torej velik prepad med zavestjo slovenske družbe, ki se v raziskavah kaže pluralistična, in njeno aktivnostjo oziroma možnostjo za akcijo. Iz tega sledi, da vprašanje, kakršno je zastavil inž. -E.-N. (in kot ga je v Kapljah postavil pisec pričujočega članka poleti 1967), zadeva v živo in zahteva natančnega odgovora in vsestranske osvetlitve.

Ko Franc Šetinc odgovarja -E.-N.-u, mu postreže s podatki Vljajka Krivokapiča:

"Zvedeli smo, da je v republiški konferenci SZDL med 211 člani 23 takih, ki niso komunisti, a še mnogo več jih je v občinskih in drugih vodstvih. Med 400 poslanci republiške skupščine je 37 nekomunistov, še več jih je v občinskih skupščinah. Potemtakem niso vodilna mesta "rezervirana" samo za člane Zveze komunistov."

Šetinc naprej pojasnjuje (toložljivo) svojemu bravcu:

"V delavskih svetih in drugih samoupravnih organih, v katerih naši delovni ljudje odločajo o pogojih in sadovih svojega dela, prevladujejo nekomunisti, ali vsaj ljudje, ki formalno niso člani Zveze komunistov."

To je gotovo čisto nespoma ugotovitev in najbrž tudi vpraševavec ni mislil na de-

lavske svete in druge samoupravne organe. Vprašanje in - krivica (izraz zveni močje patetično, a je vseeno na mestu) je v tem, da ima na primer Zveza komunistov, ki najbrž ne predstavlja več kot dobrih 10 % odraslega prebivalstva, dobrih 90 % vseh sedežev v slovenski skupščini; tistih slabih 10 % članov skupščine, ki so nekomunisti, po vsej logiki nima velikega vpliva na glavnino, iz katere se potem voli ali izbira izvršni svet. Torej je vendarle utemeljena bojazen Šetinčevega bravca, kateremu malo ali nič ne zaleže Krivokapičevo pojasnjevanje. Jaz bi tovariša Šetinca raje vprašal (naj mi ne zameri, če tega ne storim v Delu, imam pač preslebe izkušnje), koliko članov IS Slovenije je nekomunistov, koliko članov ožjega vodstva SZDL, koliko sekretarjev občinskih konferenc SZDL in koliko predsednikov občinskih skupščin v Sloveniji (od skupno 60) je nečlanov Zveze komunistov!

Na vprašanje v Šetinčevi rubriki je odgovoril tudi generalni sekretar SZDL Jugoslavije Beno Zupančič, kar je vsekakor hvalevredno. Toda tudi njemu ni preostalo drugega, kot da s politično razlago skuša pozitivno obrazložiti to sicer matematično neusmiljeno jasno razmerje. Takole pravi:

"Odstotki niso brez pomena, vendar sami po sebi tudi ne povedo vsega, zlasti če upoštevamo družbeno dejavnost ljudi. Znano je, da je družbena dejavnost eden od pogojev za članstvo v ZK. Družbena dejavnost pa je seveda pogoj za to, da je človek povezan z drugimi ljudmi, da družbo čimbolj spozna, da je konec koncev sposoben poiskati vzvode, ki vodijo k napredku."

Potem govori o razširitvi vrst Socialistične zveze in njenih vodstev, ki naj zajame vse strukture prebivalstva, in nadaljuje:

"Pri tem seveda ne gre za to, ali je kdo član ZK ali ne, temveč za to, kako vsepovsod najbolje izraziti neposredne stvarne interese delovnih ljudi, kdo je sposoben uveljaviti napredna stališča itd."

V tem odgovoru vidim tisto logiko-nelogiko in izvajanje zaključkov "ad usum Delphini", ki se v svoji praktični uporabi oziroma uveljavitvi izrodi nekako takole: Kdor družbeno deluje, si pridobi pogoj za sprejem v ZK; kdor ima pogoje za sprejem, bo prej ali slej tudi sprejet; ne gre za to, ali je kdo član ZK ali ne, toda mora biti" sposoben uveljaviti napredna stališča itd" ... ampak napredna stališča lahko zavzema samo najnaprednejša sila ... Zupančičeva razlaga je pomanjkljiva in zavajajoča že v svoji prvi točki, kajti mnogo ljudi družbeno deluje, a ne vstopi v Zvezo, in spet se najdejo tudi taki, ki so bili sprejeti v ZK, ne da bi bili družbeno delovali.

Vprašujem se, ali Zupančič govori v imenu CK ZKJ ali v imenu SZDL; vprašujem se tudi, ali Zveza komunistov iskreno želi, da bi bilo v vodstvu SZDL več nekomunistov, kot jih je sedaj (10 %, in še ti so le člani širših vodstvenih teles). Mor-da pa partija računa, da ljudje niso politično dovolj zreli, in zato nekomunistom še ne gre (morda kdaj pozneje), da bi sedeli tudi v najvišjih vodstvih. Najbrž je prav to tisti začarani krog, ki tako krčevito ohranja strukturo bodisi v vodstvu SZDL bodisi v republiškem predstavniskem organu. Zavedstvo ali po sami inerciji se je ves povojni čas v praksi uveljavljalo načelo: če si napreden, si komunist -

če si komunist, si napreden. Čudim se Benu Zupančiču, kako se kot pisatelj ni skušal bolj poglobiti v občutje, ki ga ima lahko nečlan ZK do svoje socialistične organizacije, ki jo vodijo skoraj izključno komunisti.

Odstotki zares "niso brez pomena"! Žal, da tako stanje vpliva na stopnjo zaupanja, ki ga lahko ima navaden član SZDL do njenega vodstva, to pa nikakor ni vzpodbudno za krepitev naše socialistične samoupravljalvske družbe. Ne le v delovni organizaciji, o vseh stvareh, ki zadevajo celotno družbo ali narod oziroma državo, v katero smo povezani, bi morali odločati delovni ljudje brez razliké glede na nazorsko pripadnost. Nobena družbena ureditev ne more biti idealna, toda težiti moramo za tem, da bi presegali demokracijo (ki je res lahko samo karikatura), kot jo poznajo meščansko-demokratske kapitalistične države. Pri nas naj bi bila Socialistična zveza tista enotna organizacija, ki bi skrbela za dovolj široko in svobodno notranjo diskusijo. A Josip Vidmar je že pred petimi leti v slovesnem govoru žalostno ugotovil, da SZDL to ni! Strinjam se s tem, kar je tržaški pisatelj Boris Pahor izjavil Dragu Jančarju v pogovoru za mariborske Dialoge:

"Socialistična zveza nadaljuje ali bi morala nadaljevati OF. Ta pa je bila pluralistična, zato naj bi tudi Socialistična zveza postala pluralistični forum, v katerem bi ne samo prišla do izraza vsa mišljenja in gledanja, ampak bi ta forum tudi odločal kot nekakšen senat o odobritvi ali pa zavrnitvi predloženih zakonov."

Ob koncu se mi zdi potrebno poudariti, da s tem zapisom nikakor ne nameravam žaliti ZK, le z njeno politiko do SZDL se ne morem strinjati. Mnenja sem, da je v skupno korist, če vsakdo odkrito pove to, kar misli. Tudi moram že vnaprej odbiti vsako tolmačenje teh vrstic kot propagando za večstrankarski sistem, čeprav mislim, da je možen pošten pogovor o katerikoli stvari in da nam nobena vprašanje ne bi smelo biti tabu.

Zdi se mi tudi primerno, da ob tem zapisu navedem gledanje avstrijskega marksista Ernsta Fischerja na omenjena vprašanja. Na vprašanje, če misli, da so nekomunistične stranke v komunističnih deželah nedopustne samo za nekaj časa ali sploh za vse čase, je Fischer odgovoril:

"Možnosti nekomunističnih strank sploh ne izključujem. Rad pa bi se zavaroval pred tem, da bi kakršnekoli koncepte ustvarjali za pisalno mizo. Mogoče bo treba ustanavljati druge partije, mogoče bodo v prihodnosti nastali drugačni predstaviški organi demokracije, toda naj bodo takšni ali drugačni, v vsakem primeru morajo zagotavljati temeljne možnosti demokracije: možnost alternativ, svobodo tiska, svobodo mišljenja, svobodo zbiranja, ljudski nadzor oblasti in soglasnost ljudi z vsemi gospodarskimi problemi države."

Če Socialistična zveza ne postane to, kar je bila nekoč Osvobodilna fronta - da danes ni takšna, se kaže tudi v njenem nepluralističnem vodstvu - potem je zapravljena pomembna človeška kvaliteta našega socializma.

